

Svobodné trhy je třeba hájit

Prof. Ing. Milan Zelený, Ph.D.

Fordham University, New York
a Univerzita Tomáše Bati, Zlín

- Svobodný versus volný trh - regulace a intervence
- Útok na kapitalismus svobodného trhu
- Kreativní destrukce - očištný proces a sebeobnova
- Baňa a krize? Máme se čemu učit!
- Řešení v podnikovém mikru, ne ve státním makru
- Co dělat před, při a po?
- Only thing we have to fear, is the fear itself

No comment

Božkov přichází s receptem na krizi.

Světová krize se podepisuje na všem, dokonce i na tom, že se lidé méně baví. Výrobce proslulých a mimořádně kvalitních božkovských kořalek přichází s akcí, která dá zapomenout na špatnou náladu.

Hledá netradiční a vtipné projekty milovníků likérů a lihovin z Božkova. **Nejlepší nápady** podpoří, a **dokonce ocení!** Chce tak poděkovat těm, kteří jsou věrní **legendě a prvotřídním lihovinám značky Božkov.**

Vyberte si svoji zamilovanou značku z Božkova a propojte ji s vaším projektem. Pokud bude skutečně povedený, můžete se těšit na podporu. Máme připraveny celé kartony božkovských značek a spoustu originálních triček.

Legendární tuzemák **Božkov Tuzemský**, proslulá zelená **Božkov Peppermint**, **Božkov Griotte** s pravou višňovou šťávou, vůně neodolatelná **Božkov Meruňka**, šťavnatá **Božkov**

Švestka, oblíbené **Božkov Jablko**, nové **Božkov Rumové Pralinky** a další značky s nálepkou Božkov čekají na vaše nápady. Akce záměrně nemá žádná striktní pravidla. Vítězí originalita, zábava a samozřejmě láska k Božkovu. Nezáleží tedy na tom, zda připravujete Miss Nusle, letní sraz otužilců v mrazárnách nebo open air turnaj v ping pongu.

Vaše skvělé akce s nálepkou Božkov jsou očekávány do 31. 5. 2009 na www.mujoybozkov.cz

Základní premisa: svobodný versus volný trh

Svobodný trh určuje hodnoty; bez fungujícího trhu neexistují spolehlivá ocenění a trpí rovná a spravedlivá směna zboží i služeb na základě přidané hodnoty

Základní premisa svobodného trhu: *obě strany*, prodávající i kupující, realizují přidanou hodnotu, benefit či zisk. Jinak vstup do tržní transakce není svobodný. Pouze donucení, klam, podvod, dezinformace, zamlčení anebo i hrozby, okradení, hloupost, zneužití a neprůhlednost... takový „trh“ není svobodný.

Svobodu trhu je třeba chránit, svobodný vstup do transakce zaručit a ochranu obou stran garantovat – stejně jako svobodu člověka a důstojnost jedince.

Regulace trhu je nutná k ochraně a zajištění svobody. Státní, veřejné i soukromé instituce zajišťují dohled, průhlednost a informovanost transakcí.

Tak jako *svoboda občanská* není svobodou střílet, ale především **nebýt zastřelen**, tak i *svoboda tržní* není svobodou okrádat, ale hlavně **nebýt okraden**.

Regulace versus intervence

Úkolem státu není jen pomáhat, ale chránit a zajišťovat svobodu před korupcí, podvodem a zlodějnou. Pomáhat stát může jen preferováním jedné skupiny na úkor skupiny jiné; na občany utratit pouze peníze, které občanům vezme.

Regulace trhu je souhrn pravidel, které chrání účastníky před ohrožením, ať již toxickými látkami v potravinách nebo toxickými hypotékami v investičních portfoliích. Tržní účastníci přijmou i silná regulační pravidla, pokud jsou spravedlivá pro všechny, průhledná, spolehlivá a trvalá.

Neregulovaný nebo špatně regulovaný trh je **trh volný**, který nechrání, ale umožňuje státní intervenci jménem specifických skupin, firem a institucí.

Tržní intervence: státní zvýhodnění či znevýhodnění jedné skupiny na úkor skupiny jiné, které by za normálních podmínek svobodného trhu nenestalo. Intervence zkresluje tržní vztahy, snižuje průhlednost transakcí, narušuje oceňovací roli trhu a přináší nejistotu a strach.

Současná krize vznikla na průsečíku nedostatečné regulace a přebujelé intervence státu do tržních transakcí. Trh volný převládl nad trhem svobodným.

Nebezpečí tržních intervencí

Volné trhy umožňují neregulované intervence do tržních transakcí státem, politickými stranami, monopoly a sdruženími výrobců, konzumentů a poskytovatelů, kteří sledují svůj zisk na úkor zisku druhé strany. Výsledkem *tržní intervence* je vnější zásah do tržní rovnováhy mezi prodávajícím a kupujícím pomocí omezení či porušení regulačních pravidel svobodného trhu. Tržní intervence uměle (netržně) zvýhodňuje jednu či druhou stranu, *tržní regulace* zajišťuje přirozenou (tržní) rovnováhu, tj. čestnost, slušnost a korektnost obou stran.

Josef Alois Schumpeter

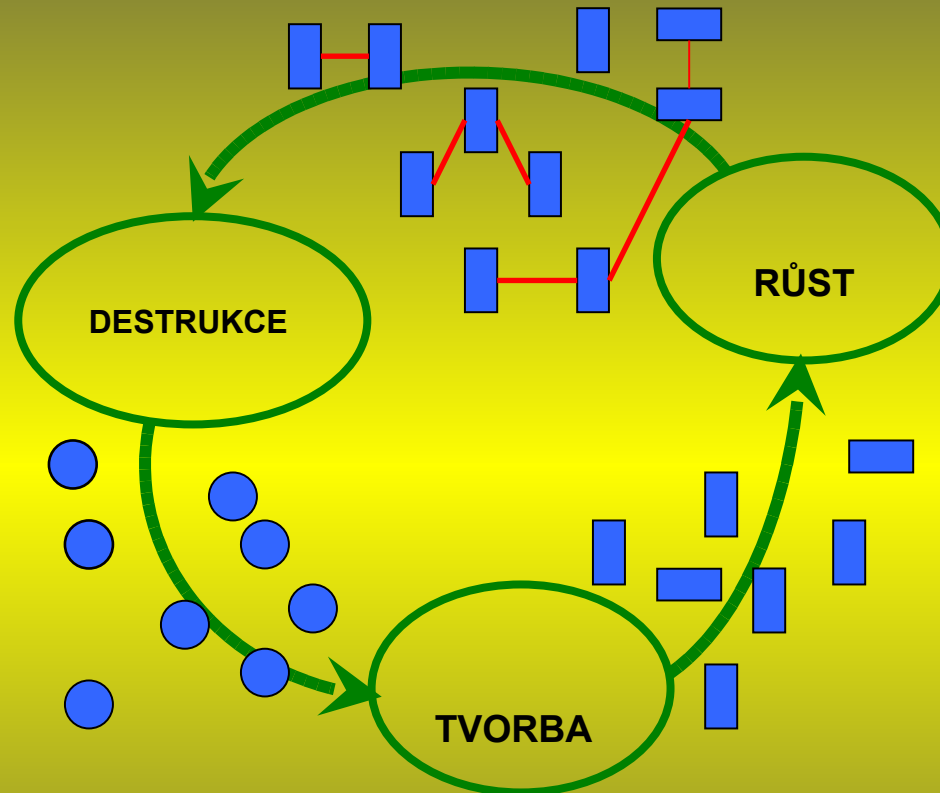
„Kreativní destrukce“

“Can capitalism survive? No. I do not think it can.” (Může kapitalismus přežít?
Myslím, že ne) *Capitalism, Socialism and Democracy (1942)*

Na rozdíl od Marxe, Schumpeter předvídal, že vznikne **provázaná třída politiků, podnikatelů i akademiků**, která ve své honbě za ziskem ohrozí systém svobodného trhu, soukromého vlastnictví a svobody, který sama potřebuje ke své existenci.

V procesu, nazvaném „**kreativní destrukce**“, se staré a unavené společnosti likvidují, dochází k dekonstrukci a přeskupování podniků, vytváří se nové tržní prostory, umožňující vstup nových firem, produktů a služeb. Bez takové očisty, znovuzískání „náboje“ a revitalizace podnikatelského úsilí by se kapitalismus vyčerpал a zanikl – stal by se socialismem.

Autopoietický cyklus

Tvorba (*konstrukce*): noví podnikatelé ● vytvářejí nové podniky ■

Růst (*sítě, struktury*): podniky rostou, dělí se, sdružují se do sítí ■ — ■

Destrukce (*dekonstrukce, zánik*): sítě, jejich částí a jednotlivé podniky se rozpadají a bankrotují, noví podnikatelé vstupují do věčného koloběhu

„Boj“ proti krizi?

Autopoiesis (sebeobnova) je nedílnou součástí ekonomického systému

Bez *periodické očisty* (krize) se ekonomika „zanáší“ sedlinami starých modelů, organizací, výrobků, služeb, neschopných manažerů, líných zaměstnanců, byrokracie, nesplacených dluhů, neodhalených podvodů, zastaralých technologií a neuspokojených zákazníků.

Kapitalismus svobodného trhu je jediný systém schopný periodické očisty – proto si svoji životaschopnost udržuje i po staletí.

Socialismus nezná krize (odstraní je dekretem), nezná „očistu“, chrání staré a brání se novému – nakonec „zabředne“ ve vlastních toxických zplodinách. Bojuje pak (hrdinně) proti krizím.

Státní intervence prohlubují a prodlužují trvání a dosah krize, zabraňují očistě, jsou příčinou vleklosti, stagnace, inflace a nezaměstnanosti, které současnou krizi charakterizují (jako ve 30. letech).

JEDINOU EFEKTIVNÍ OBRANOU PROTI KRIZI JE POCHOPENÍ PŘÍLEŽITOSTÍ, PŘIPRAVENOST, NEZADLUŽENOST, OBNOVA, INOVACE A KONKURENCESCHOPNOST V MIKROSFÉŘE PODNIKŮ.

Nebát se a nekrást: Tomáš Baťa

V naší zemi je mnoho lidí, kteří se domnívají, že hospodářský úpadek lze sanovat penězi. Hrozím se důsledku tohoto omylu. V postavení, v němž se nacházíme, nepotřebujeme žádných geniálních obrátů a kombinací. Potřebujeme mravní stanoviska k lidem, k práci a veřejnému majetku. Nepodporovat bankrotáře, nedělat dluhy, nevyhazovat hodnoty za nic, nevydírat pracující, dělat to, co nás pozvedlo z poválečné bídy, pracovat a šetřit a učinit práci a šetření výnosnější, žádoucnější a čestnější než lenošení a mrhání.

Máte pravdu, je třeba překonat krizi důvěry. Technickými zásahy, finančními a úvěrovými, ji však překonat nelze. Důvěra je věc osobní a důvěru lze obnovit jen mravním hlediskem a osobním příkladem.

Chci dokázat ne slovy, ale skutky, že závod dle našich zásad spravovaný je v konkurenčním zápase nezdolný i vůči nejsilnější konkurenci. K této své práci nepožaduji podpory od nikoho, jmenovitě ne od státu. K této své práci potřebuji jedině: aby mi bylo dovoleno pracovat.

Nebát se a nekrást: Jan A. Baťa

Bylo-li v Evropě dvacet milionů nezaměstnaných, bylo to proto, že scházelo milion vychovaných, vyceповaných, odvážných podnikatelů, kteří by našli způsob, jak tyto lidi zaměstnat.

Státní intervence a státní podnikání

1. Zbavuje občany hospodářské iniciativy a ponizuje je na stupeň nevolníků. Jsou závislí na státu, vlastně na jeho byrokracii nejen politicky, ale i hospodářsky.
2. Odstraněním soutěže ztrácí měřítko pro své výkony a svou prospěšnost.
3. Umisťuje příliš mnoho lidí k hospodaření z cizího, tj. bezejmenného majetku státního.
4. Přenáší své ztráty a nedokonalosti v hospodaření pomocí politických a zákonných opatření na zaměstnance a spotřebitele.

Podnikatel si musí troufat zaměstnávat lidi i přes dobu krizí a neposílat je panu státu na krk, aby je živil, když přijdou těžké časy. Těžké časy jsou časté a právě tehdy je třeba podnikatelů nejvíce. A tenkrát je to, kde bankéř již na to nestačí.

Je takový zákon, který by jej přinutil? Ten zákon se nazývá poctivost.

Abychom napomáhali překonat rychle velkou hospodářskou krizi, která nás zachvátí následkem rozdílu nákupní síly naší koruny za hranicemi a v zemi,

Snížili jsme ceny obuvi

Od 1. září t.r. ve všech našich prodejnách průměrně

na polovinu cen z letošního jara.

Baťa v době světové krize

- Podíl zaměstnanců na zisku (Kč/týdně)

1924: 50 **1929: 90** 1931: 98

- Objem vkladů zaměstnanců v podnikové bance (mil. Kč)

1924: 12 **1929: 61** 1931: 101 1934: 135 1937: 196

- Počet zaměstnanců Baťa v ČSR

1924: 3.011 **1929: 12.200** 1931: 19.722 1934: 22.050

- Denní výroba (párů obuvi)

1924: 14.000 **1929: 75.000** 1931: 200.000

- Průměrná prodejní cena (Kč/pár bot)

1924: 79 **1929: 53** 1931: 46 1934: 34

- Roční otvírání nových prodejen v ČSR

1924: 36 **1929: 459** 1931: 752 1937: 2076

Mikro a makro 1

Mikroekonomie – studuje jak jedinci, domácnosti a firmy rozhodují o alokaci a cenách omezených zdrojů na trzích výrobků a služeb za podmínek státních daní a regulací trhu

Makroekonomie – studuje agregované ukazatele výkonnosti, struktury a organizace národní či regionální ekonomiky jako celku, např. HDP, nezaměstnanost, míra růstu, cenové hladiny, atp.

Mikroekonomie se zabývá poptávkou a nabídkou reálných toků **zdola**, makroekonomie vztahy mezi odvozenými agregáty **shora**.

Mikro a makro 2

Mikroekonomie zkoumá efekty rozhodnutí účastníků trhu, tedy soukromých, státních i vládních subjektů. Např. co je následkem vyšších vládních výdajů, krátkodobě i dlouhodobě? Jaký je vliv odborů na zaměstnanost a mzdy? Anebo také jaký je vliv korupce na jednotlivé výdajové programy? Detailní zprůhledňování dopadů rozhodnutí odrazuje politiky, kteří dávají přednost agregátním, neprůhledným opatřením makroekonomickým.

Makroekonom zajímá celková suma peněz napumpovaná do ekonomiky, ne kolik se promrhá na byrokracii, ztratí v korupci, vyhází za nesmysly. Kdo by se zbytečně „babral“ v jednotlivých výdajových položkách? Makroekonom určitě ne - tudíž je „miláčkem“ politiků.

Mikroekonom vychází z toho, že jde o peníze daňových poplatníků, tedy účastníků trhu, a plýtvání, korupce a byrokracie jsou pro něho otázky zcela zásadní. Jelikož vláda nevytváří žádnou přidanou hodnotu (výrobků a služeb), převádí pouze peníze z hodnot již vytvořených a zaplacených přímo z jedné kapsy do druhé. Mikroekonomům se politici vyhýbají jako čert kříži.

Mikro a makro 3

Politici dávají přednost jednat rychle, agregátně a účelově, ne pomalu, detailně, kontrolovaně a průhledně – jedná se přece o peníze druhých lidí. Volba mezi přístupy makro nebo mikro je tedy daná – i za cenu ochromení a zkrácení tržních vztahů a procesů.

Míra korupce se v prostředí seriálu neprůhledných „záchranných balíků“ stává „morálním hazardem“, kde se bankrot podniku stává cestou k individuálním ziskům z peněz daňových poplatníků.

Dva typy firem: preferované, na pokraji bankrotu, „Too big to fail“. Tyto firmy bez udržitelného podnikatelského modelu přežívají s pomocí státu a vztahy s nimi jsou dlážděny (cizím) zlatem.

Firmy zdravé, s efektivním podnikatelským modelem jsou konkurenčně znevýhodněny. Jeden typ firem profituje na úkor druhého typu firem – až převládnu jen firmy špatné a ekonomika se propadne do další krize.

Mikro a makro 4

Nepřímá intervence shora je snadnější v makro (tedy v symbolech) zatímco přímá intervence v mikro (tedy v akci) je náročná a politicky neefektivní. Vzhledem k účasti státu a politiků v makro je ekonomický konsensus mnohem obtížnější v makru než v mikru. Makroekonomie je více polarizovaná, má více nevyřešených problémů, protože se řídí politickým spíše než ekonomickým rozhodováním.

(Zatímco v přechod od molekulární k atomové fyzice je vnímán jako pokrok, v ekonomii nastal pohyb opačný – od mikra k makru. Samotné vydělení makroekonomie pro usnadnění intervence státu paradoxně implikuje fundamentální mikro jako pohled nedostatečný.)

Mikro a makro 5

Makro (agregát) je nutně odvozeno z mikra, tj. z množství neagregovaných specifických rozhodnutí. Specifické manipulace a intervence státu v makru však mění „pravidla hry“ na trhu a tak zpětně mění podmínky rozhodování v mikru.

Bez státní intervence by makro zůstalo virtuálním shrnutím a odrazem reálného mikra, pouhým symbolickým popisem akce. (*Vypočtenému průměru neodpovídá v realitě NIC.*)

Stát nemůže a neumí „intervenovat“ zdola, proto dává přednost makroekonomii před mikroekonomií (a statistice před rozhodováním a chováním aktérů).

Makroekonomové propůjčují politikům zdání odbornosti a poskytují potřebná alibi pro intervence politicky účelového utrácení peněz daňových poplatníků.

Ludwig von Mises

„Autoři, kteří se domnívají, že při analýze tržní ekonomiky nahradili to, co pohrdlivě považují za falešný individualistický přístup, novým holistickým, sociálním, universalistickým, institucionálním nebo makroekonomickým přístupem, klamou sebe i svoji veřejnost.“

„Makroekonomický přístup nahlíží na uměle zvolený segment tržní ekonomiky (např. národ, region) jako kdyby šlo o integrovanou jednotku. Jediné co se v takovém segmentu odehrává jsou koordinované akce spolupracujících jednotlivců a skupin. Makroekonomie se však tváří jakoby takové individuální akce byly *de facto* výsledkem vzájemné interakce jedné makroekonomické veličiny s druhou makroekonomickou veličinou “

Ludwig von Mises, *On Some Popular Errors Concerning the Scope and Method of Economics*

Friedrich A. von Hayek

„Co výrazně poškodilo mikroekonomii je snaha o pseudo-exaktnost imitováním metodologie fyzikálních věd, které se potýkají s řádově jednoduššími jevy. Předpoklady, že je možné získat všechna relevantní data stále dominují alternativní metody k překonání fundamentální neznalosti, kterou se ekonomové snaží překonat. Tím ovšem míním to, co jsme začali nazývat makro-ekonomií na rozdíl od mikroekonomie.“

„Základní myšlenka tohoto přístupu je velmi jednoduchá a samozřejmá. Jestliže nemůžeme poznat všechna individuální fakta, která určují individuální akci a tudíž ekonomický proces, musíme začít od nejúplnější informace, kterou získat lze – tedy od statistických čísel popisujících agregáty a průměry.“

„Jsem přesvědčen, že pouze mikroekonomie nám umožňuje pochopit klíčové funkce tržního procesu: zmocňuje nás k efektivnímu použití informace o tisících faktech které nikdo nemůže poznat v jejich totalitě.“

F. A. Hayek, *Coping with Ignorance*, *Imprimus*, July, 1978

Oskar Morgenstern

Klasická makroekonomie je založená na předpokladu, že ekonomika funguje zcela deterministicky, jako velký mechanický stroj. Ekonomika se však chová jako živý organismus.

Vhodíte-li do stroje francouzský klíč, stroj se zastaví. Vhodíte-li takový klíč do ekonomiky, ta přizpůsobí své chování a pokračuje v chodu.
Ekonomika není stroj.

Oskar Morgenstern:

Thirteen Critical Points in Contemporary Economic Theory

Ekonomika svobodného trhu je sebedrodukcující (autopoietický) organismus, který je třeba vnímat biologicky a ne mechanisticky, poskytovat mu optimální regulaci podmínek a genetickou výbavu k zdravému růstu, respektovat jeho přirozené tendence chování a psychologii, vystríhat se radikálních intervencí společenského reinženýringu, který mění přirozený organismus na umělý stroj. Lidé nejsou stroje a jejich dobrovolná, sebekoordinující, účelová seskupení tím méně. Dovolíme-li transformaci organismu na „zázrak“ společenského inženýrství – tj. poslušný, deterministický a mechanistický stroj, staneme se sami stroji a ekonomickými roboty. Svobodné trhy je třeba najít.

Chybí vize strategie českého hospodářství a společnosti

Jednou z vizí Česka je *společnost znalostně-podnikatelská*, globálně se uplatňující, spoléhající na své mozky, ne jen na své ruce: Od „zlatých českých ručiček“ ke „zlatým českým hlavičkám“.

Můžeme hovořit o *národně-inovačním kapitalismu*. Než začneme vytvořené bohatství dělit a konzumovat, je třeba přednostně zajistit tvorbu co největšího hospodářského „koláče“. Právě v tom je národně-inovační kapitalismus nejvhodnější formou pro malý stát.

K úspěchu realizace nové vize je třeba soustředění na základní předpoklady:

- *Kvalitativní* přestavba a reforma českého školství a vzdělávání.
- Podpora vzniku aktivní vrstvy *národních* kapitalistů, tj. silné skupiny lidí schopných vytvářet, organizovat a investovat kapitál do národních projektů.
- Podpora vzniku *podnikatelských univerzit* ve všech klíčových oborech.
- Vytvoření *Triády spolupráce* mezi podnikem, univerzitou a regionální samosprávou.

Borec nakonec: Jan Baťa

Byla u nás nějaká krize? Byla krize v celém světě a my jsme rostli. Proč? Poroučí u nás bankéř? Ne. Stojí s kloboukem v ruce u našich dveří. K službám vždy ochotný, Julius Novotný, že? Nechali bychom my jej u nás poroučet? Utekl by první den. Ale banky jsou spíše upíry, nežli pařeniště podnikání. Lidé, kteří do toho nevidí, jako žurnalisté a podobně, tomu potom říkají „soumrak kapitalismu“. Aspoň v Evropě tomu tak většinou je.

**...only thing we have to fear,
is the fear itself**

FDR

Děkuji,
na shledanou
v lepších časech!